

AR BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 245 STRAIPSNĮ ATITINKA *ULTIMA RATIO* PRINCIPĄ?

Jurgita Kasinavičiūtė¹

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.30.5>

SANTRAUKA

Baudžiamoji teisė yra kraštutinė priemonė, todėl asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik tais atvejais, jei kitų teisės šakų priemonės yra neveiksmingos. Kai kurių LR baudžiamojos kodekso straipsnių atitikimo *ultima ratio* principui problematika nagrinėjama jau ne vienerius metus. Vienas iš tokių straipsnių yra BK 245 straipsnis „Teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymas“. Viena vertus, teismo sprendimų nevykdymu sukeliama žala atskiriems asmenims, visuomenei bei valstybei. Kita vertus, kriminalizuojant veikas negali būti pasiekiamas baudžiamosios teisės tikslas užtikrinti, jog potencialūs pažeidėjai nedarytų nusikalstamų veikų. BK 245 straipsnio formuluotė yra gana abstrakti, o detalesni taikymo požymiai detalizuoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Išanalizavus straipsnyje nurodytų Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamuosius įstatymus nustatyta, jog juose įtvirtinta, kad ne dėl visų teismo sprendimų nevykdymo asmuo gali būti pripažintas kaltu – vienose valstybėse yra saugomi šeimos narių interesai, kitose – skolininko ir pan. Tuo tarpu LR šiuo atveju ši nusikalstama veika nėra aukšto pavojingumo laipsnio, tačiau savaime yra pavojinga, kadangi asmuo tokį baudžiamąjį nusižengimą padaro veikdamas tiesiogine tyčia. Ši nusikalstama veika nėra aukšto pavojingumo laipsnio, tačiau savaime yra pavojinga, kadangi asmuo tokį baudžiamąjį nusižengimą padaro veikdamas tiesiogine tyčia. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog neretai LR civiliniame proceso kodekse įtvirtintų priverstinio vykdymo priemonių pakanka teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, įvykdymui. Vadovaujantis straipsnyje pateikiama informacija, manytina, jog reikėtų koreguoti BK 245 straipsnio sudėtį, įtraukiant piktybiškumo ir civilinio proceso priemonių nevykdymo du ar daugiau kartų požymius. Taip pat,

¹ Autorė yra Vytauto Didžiojo universiteto absolventė, šiame universitete įgijusi teisės bakalauro ir magistro diplomus. Straipsnis parengtas magistro darbo pagrindu.

atsižvelgus į aptartų Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamuosius įstatymus, rekomenduotina nurodyti, dėl kokių teismo sprendimų nevykdymo gali kilti baudžiamoji atsakomybė, pavyzdžiui, dėl susijusių su vaikais, sutuoktiniais, tėvais ir nuo smurto nukentėjusiais asmenimis, ir nustatyti, jog baudžiamoji atsakomybė dėl baudžiamojo kodekso 245 straipsnyje įtvirtintos veikos gali kilti ir juridiniam asmeniui.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Ultima ratio, BK 245 straipsnis, teismo sprendimas

SANTRUMPOS

BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas
BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas
CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
EE – Estijos Respublika
ES – Europos Sąjunga
FR – Prancūzijos Respublika
IE – Airijos Respublika
LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
LR – Lietuvos Respublika
LV – Latvijos Respublika
SE – Švedijos Karalystė
SI – Slovėnijos Respublika

ĮVADAS

LR teisės istorijoje galima rasti ne vieną baudžiamąjį įstatymą. Keičiantis santvarkoms, kartu keitėsi ir vertybių, ir teisės sistema. Tarpukario Lietuvos teisininkas Martynas Kavolis teigė: „Kiekvienas įstatymas turi apsaugoti kurią nors gėrybę, kurios turinys keičiasi pagal laiko reikalavimus.“² Prof. hab. dr. Alfonsas Vaišvila rašė: „Kiekviena epocha, o neretai ir kiekviena žmonių karta vis iš naujo atsakinėja, regis, į jau seniai atsakytus klausimus. Ir atsakinėja ne todėl, kad būtų užmiršusi ankstesnių kartų atsakymus, o todėl, kad tie atsakymai nuolat praranda savo pakankamumą keičiantis žmogaus egzistavimo sąlygoms: įveikindamas vienas grėsmes savo teisėms, žmogus kuria naujas.“³ Nusprendžiant, kokia veika bus nusikalstama, o kokia ne, taip pat nustatant sankcijos rūšį bei dydį, svarbu visa tai vertinti atsargiai bei tuo nepiktinaudžiauojant. Šiame procese visada išlieka rizika kriminalizuoti visus ar bet kokius socialiai ir net politiškai

² Baudžiamasis statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų (1934)

³ A. Vaišvila, *Teisės teorija*, (Vilnius: Justitia, 2004), p. 24

nepageidaujamus veiksmus bei naudoti baudžiamąją atsakomybę kitiems tikslams.⁴ Neretai kyla diskusijos dėl tam tikrų BK straipsnių dekriminalizavimo. Vertinant, ar tam tikra nusikalstama veika turėtų būti dekriminalizuota, atsižvelgiama į tai, koks yra atitinkamos nusikalstamos veikos paplitimas bei baudžiamosios atsakomybės atitikimas *ultima ratio* principui. Viena vertus, „<...> kriminologijos mokslas moko, kad baudžiamųjų įstatymų leidyboje deklaruojama siekiama, t. y. atgrasyti potencialius pažeidėjus nuo nusikaltimų darymo, niekada nepasiekiamą, nes pagrįsta klaidingu postulatu, jog kriminalizavimas ir griežtos bausmės mažina pažeidimų skaičių.“⁵ Šiai minčiai antrina ir teisėja dr. Aušra Dambrauskienė, teigdama: „Be to, per didelė ar nepagrįsta kriminalizacija itin riboja asmens teisės ir laisvės, o tai nesuderinama su pagrindinių (fundamentalių) asmens teisių apsaugos standartais, taip pat sukelia valstybei papildomas išlaidas ir uždeda nepagrįstą našta visiems visuomenės nariams.“⁶ Kita vertus, „<...> jeigu valstybė nesiimtų deramų veiksmų, <...> būtų griaunamas pasitikėjimas valstybės valdžia, įstatymais, didėtų nepagarba teisei tvarkai, įvairiems socialiniams institutams.“⁷ Vienas iš kvestionuojamų straipsnių yra BK 245 straipsnis: „Teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymas“ (toliau – BK 245 straipsnis). Viena iš priežasčių, kodėl dėl minėtu straipsniu įtvirtintos baudžiamosios atsakomybės kyla dvejonų, yra ikiteisminių tyrimų skaičius. Analizuojant Informatikos ir ryšių departamento prie LR Vidaus reikalų ministerijos pateiktus duomenis apie nusikalstamas veikas LR per visą BK 245 straipsnio galiojimą, galima pastebėti, jog nuo 2006 metų iki 2014 metų apytiksliai pusė ikiteisminių tyrimų buvo nutraukti BPK 3 straipsnio pagrindu, o nuo 2015 metų beveik visi.⁸ Atkreiptinas dėmesys ir į teismų praktiką. Paieškų sistemoje buvo rastos 558 apylinkės teismų bylos⁹, kuriose buvo paminėtas BK 245 straipsnis, 335 apygardų teismų baudžiamosios bylos¹⁰, 57 Lietuvos apeliacinio teismo bylos¹¹ bei 48 LAT bylos¹². Pirmosios instancijos teismuose baudžiamųjų bylų, susijusių su

⁴ J. Bengoetxea, *Ultima Ratio and the Judicial Application of Law* (2013), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2213166

⁵ O. Fedosiuk, *Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė* (2012)

<https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/57>

⁶ A. Dambrauskienė *Ultima ratio* principo samprata (2015), <https://www.lituanistika.lt/content/64845>

⁷ LR Konstitucinio Teismo nutarimas (2009 06 08, Nr. 34/2008-36/2008-40/2008-1/2009-4/2009-5/2009-6/2009-7/2009-9/2009-12/2009-13/2009-14/2009-17/2009-18/2009-19/2009-20/2009-22/2009)

⁸ Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje, <https://www.ird.lt/reports?year=2022&period=1-9&group=163>

⁹ Teismų praktikos paieška apylinkės teismuose, <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20&item=results&Teismas=3000&Tipas=5&PaminetasAktas=>

¹⁰ Teismų praktikos paieška apygardų teismuose, <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20&item=results&Teismas=3000&Tipas=5&PaminetasAktas=66150&hPA=66150&Straipsnis=245&PaminetasAktasKur=16&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>

¹¹ Teismų praktikos paieška Lietuvos Apeliaciniame teisme, <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20&item=results&Teismas=10&Tipas=5&PaminetasAktas=66150&hPA=66150&Straipsnis=245&PaminetasAktasKur=16&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>

¹² Teismų praktikos paieška Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20&item=results&Teismas=1&Tipas=5&PaminetasAk>

BK 245 straipsniu pastaraisiais metais yra itin mažai. 2019 metais pirmosios instancijos teismai gavo 18 175 baudžiamąsias bylas, iš kurių 8 buvo dėl teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymo¹³, 2020 metais teismus pasiekė 16 779 bylų, iš kurių 11 buvo susijusios su BK 245 straipsniu¹⁴, 2021 metais pirmosios instancijos teismuose iš viso buvo gauta 15 516 bylų, tačiau tik 5 iš jų buvo dėl BK 245 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos. 2022 metais teismuose buvo gauta 15 545 bylų, iš kurių 8 gautos bylos buvo susijusios su BK 245 straipsniu¹⁵, o 2023 metais teismai gavo 11 bylų dėl šio baudžiamojo nusižengimo iš 15 359 gautų baudžiamųjų bylų¹⁶. Taigi per pastaruosius 5 metus bylos, susijusios su minėtu baudžiamuoju nusižengimu, pirmosios instancijos teismuose nesudarė net vieno procento. Paminėtina ir tai, kad BK 245 straipsnio taikymas praktikoje yra nevienareikšmis – detalesni taikymo kriterijai yra išskirti teismų, tačiau kiekvienu atveju teismas šiuos kriterijus taiko priklausomai nuo situacijos, todėl konkrečių bei aiškių BK 245 straipsnio taikymo kriterijų išskirti nėra galimybės.

Moksliniuose straipsniuose pasitaiko atveju, kai iškeliamas klausimas, ar BK 245 straipsnis LR baudžiamojoje teisėje yra būtinas. Prof. dr. Oleg Fedosiuk teigė, kad tam, jog būtų išvengta dirbtinių kaltinimų, „[k]ai kurios definicijos ar atskiri jų požymiai tiesiog privalo būti protingai siaurinami pagal prasmę, atitinkančią baudžiamosios teisės tikslus ir vietą teisės šakų sistemoje. Pvz., <...> „nevykdė teismo sprendimo, nesusijusio su bausmėmis (BK 245 straipsnis)“¹⁷. Tame pačiame straipsnyje profesorius aiškino, jog teisėjas, nagrinėjantis bet kokią bylą, turi vadovautis specialiais teisės principais, pavyzdžiui, *ultima ratio* principu, nes „[l]aiko patikrinti teisės principai svarbesni nei įstatyme įtvirtintos definicijos, ypač jei joms trūksta aiškumo.“¹⁸ Ir čia pateikia pavyzdį, susijusį su BK 245 straipsniu: „Teismų praktikoje yra daug pavyzdžių, kai teismo išvada dėl baudžiamosios atsakomybės neproporcingumo ir neatitikties kraštutinės priemonės principui lėmė žmogaus išteisinimą, pvz.: dėl teismo sprendimo nevykdymo, nes nebuvo pasinaudota civilinio proceso suteikiamomis galimybėmis įvykdyti teismo sprendimą.“¹⁹ Profesorius šį klausimą kėlė ir anksčiau – 2012 metais, teigdamas, jog egzistuoja būtinybė vertinti BK 245 straipsnį, kuris į baudžiamąją sistemą įnešė nemažai neaiškumų, *ultima ratio* principu.²⁰ Praėjus daugiau nei 10 metų šis klausimas dar nėra galutinai atsakytas – mokslinėje literatūroje BK 245 straipsnis beveik neanalizuotas. Detaliausiai šį baudžiamąjį nusižengimą analizavo Dr. Darius Pranka, kuris aptarė tai, jog iki šio baudžiamojo kodekso priėmimo galiojusiam baudžiamajame įstatyme tokia nusikalstama veika taip pat buvo numatyta, tačiau ji buvo detalesnė – joje buvo numatytas piktybiškumo bei pažeidimų skaičiaus požymiai. Taip pat jis

---

[tas=66150&hPA=66150&Straipsnis=245&PaminetasAktasKur=16&Chng=1&order=1&desc=1&#middle](https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106)

¹³ Statistikos ataskaitos, <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>

¹⁴ Statistikos ataskaitos, <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>

¹⁵ Statistikos ataskaitos, <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>

¹⁶ 2023 metų statistikos ataskaitos, <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/4641>

¹⁷ Oleg Fedosiuk Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija (2016), <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/32524>

¹⁸ Oleg Fedosiuk Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija (2016), <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/32524>

¹⁹ Oleg Fedosiuk Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija (2016), <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/32524>

²⁰ Žr. Išnašą Nr. 5: Kraštutinė priemonė

glaustai aptarė, kokie teismo sprendimai patenka po šia sąvoka, civilines priemones, keletą teismų bylų, kurių pagalba atribojo baudžiamojo ir civilinio procesų atribojimo kriterijus.²¹

Taigi, atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, kyla klausimas, ar baudžiamoji atsakomybė pagal BK 245 straipsnį atitinka *ultima ratio* principą, ar tai vis dar yra naudingas ir būtinas įrankis teisingumo sistemoje. Tad analizuojant esamus duomenis šiame straipsnyje aiškintasi, ar nurodyta baudžiamoji atsakomybė atitinka *ultima ratio* principą, o visa tai turės įtakos straipsnio praktiniam įgyvendinimui bei informacijos apibendrinimui.

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ DĖL TEISMO SPRENDIMO, NESUSIJUSIO SU BAUSMĖMIS, NEVYKDYMO PASIRINKTOSE ES VALSTYBĖSE

Nors analizuojamas klausimas nėra ES kompetencijoje²², tačiau siekiant įvertinti, ar BK 245 straipsnyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė atitinka *ultima ratio* principą, tikslinga išanalizuoti pasirinktų ES valstybių baudžiamuosius įstatymus, kadangi toks aptarimas padės palyginti normas bei jų pavojingumą. ES valstybės pasirinktos atsižvelgiant į nusikalstamumo statistiką bei naujausios informacijos prieinamumą anglų kalba. Šiuo atveju valstybės buvo pasirinktos pagal 2023 metų duomenis. Nustatyta, jog pagal nusikalstamumo statistiką pirmoje vietoje buvo FR, o paskutinėje – SI.²³ Kitos valstybės analizei buvo parinktos suskaidžius sąrašą į 3 grupes pagal rezultatus. Kitos analizuojamos valstybės yra SE, pagal nusikalstamumo statistiką užėmusi 3 vietą, IE – 6 vietoje, LV – 9 vietoje ir EE – 24 vietoje. Paminėtina, kad LR šioje statistikoje buvo 14 vietoje.²⁴

Penkiose iš šešių nurodytų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose yra įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė dėl teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymo. Visose yra numatyta ir laisvės atėmimo bausmė kaip viena iš alternatyvių bausmių, išskyrus EE, kai nurodyto teismo sprendimo nevykdo juridinis asmuo. Paminėtina, jog iš pateikiamų valstybių tik EE įstatymas numato juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę, o tai užtikrina lygybę tarp fizinių bei juridinių asmenų. Visų pirma, juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė laikytina reikalinga, kadangi neretai „<...> juridinio asmens padaryta žala dėl jo veiklos mastų paprastai būna didesnė, nei padaryta fizinio asmens.“²⁵ Juridinis asmuo turi įvertinti savo bei darbuotojų efektyvumą, kurti sistemą, kuri reguliuotų veiklos vykdymą, užtikrintų, jog viskas būtų teisingai bei teisėtai, netoleruotų pažeidimų ir veiktų kaip „<...> protingas, apdairus, sąžiningas teisės subjektas.“²⁶ Antra, įprasta tvarka baudžiamoji atsakomybė turi kilti tiek juridiniam, tiek fiziniam

²¹ D. Pranka, Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje (2012.), <https://repository.mruni.eu/handle/007/15968>

²² Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, 2012/C 326/01

²³ Europe: Crime Index by Country 2023,

https://www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp?title=2023&region=150

²⁴ Europe: Crime Index by Country 2023,

https://www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp?title=2023&region=150

²⁵ G. Šulija, V. Šulija, Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje, (2003), <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3427>

²⁶ I. Ligeikaitė, Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos (2003),

asmeniui, kadangi juridinių asmenų veikų kriminalizavimo tikslas nebuvo išteisinti fizinius asmenis, padariusius nusikalstamas veikas, o vietoj to buvo siekiama atmesti galimybę panaudoti juridinius asmenis nusikaltimams daryti.²⁷ Dėl šių priežasčių, manytina, jog baudžiamoji atsakomybė pagal BK 245 straipsnį juridiniam asmeniui taip pat turėtų būti įtvirtinta ir BK.

Trijų valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose numatytos trys nusikalstamos veikos, susijusios su atitinkamų teismo sprendimų nevykdymu, t. y. LV, EE ir SI, vienoje – FR – įtvirtintos dvi, o IE viena nusikalstama veika, susijusi su analizuojamu klausimu. Tuo tarpu SE baudžiamoji atsakomybė už tokią veiką išvis nėra įtvirtinta. Manytina, jog tokiu būdu SE laikomasi nuostatos, kad elgesys, kuris nėra itin pavojingas, neturėtų būti kriminalizuotas.²⁸ Pastarojoje valstybėje yra keli su teismo sprendimų vykdymu susiję kodeksai. Vienas iš jų – Vykdyto kodeksas, taikomas teismo sprendimo ar kito vykdytino dokumento, susijusio su mokėjimo prievole ar kita prievole, vykdymui ir arešto akto ar kitos panašios užtikrinimo priemonės vykdymui.²⁹ Kitas teisės aktas, reglamentuojantis vykdymo procesą, yra Vaikų ir tėvų kodeksas. Šiame teisės akte pabrėžiama bendra tėvų atsakomybė,³⁰ apibrėžiamos sąlygos dėl teismo sprendimų ar susitarimų dėl vaiko gyvenamosios vietos, globos, bendravimo su vaiku (ne)vykdymo bei kiti panašūs klausimai.³¹ Asmeniui nevykdant pareigų, SE teismas gali skirti baudą arba nurodyti policijai atlikti tam tikrus veiksmus, susijusius su baudos išieškojimu ar vaiko paėmimu tik tuo atveju, jei to savanoriškai neįmanoma padaryti, kadangi pagrindinis tikslas yra vaiko interesų užtikrinimas kuo švelnesnėmis priemonėmis.³² Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, jei vykdymas yra susijęs su vaiko turtu ar teisinėmis išlaidomis, tokiu atveju taikomas ne Vaiko ir tėvų kodeksas, o Vykdyto kodeksas.³³ Toks reguliavimas rodo, kad teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, vykdymas gali būti užtikrinamas be baudžiamosios atsakomybės. Šiam tikslui yra sukurti atskiri teisės instrumentai, gana detalai reglamentuojantys nurodytas situacijas.

Keturiuose valstybėse – FR, LV, EE ir SI – nustatyta apsauga vaikų interesams. Pažymėtina, jog FR baudžiamoji atsakomybė, kylanti dėl teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, numatyta išskirtinai tik vaiko interesų apsaugos klausimu.³⁴ LV baudžiamoji atsakomybė kyla tik dėl tokių teismo sprendimų, kurių nevykdant ar vykdant netinkamai, būtų paveiktos labiausiai pažeidžiamos visuomenės grupės – vaikai, seneliai, tėvai bei nuo smurto nukentėję asmenys.³⁵ Tuo tarpu EE be nepilnamečių interesų apsaugos papildomai įtvirtinta, jog, kai asmuo pažeidė konfidencialumo reikalavimą, paskirtą apribojimą ir dėl to kilo pavojus kitų gyvybei, sveikatai ar

<https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3359>

²⁷ J. Ginter, Criminal liability of legal persons in Estonia (2009),

https://www.juridicainternational.eu/article_full.php?url=2009_XVI_151_criminal-liability-of-legal-persons-in-estonia

²⁸ N. Jareborg, Criminalisation as a last resort (*ultima ratio*) (2005),

<https://core.ac.uk/download/pdf/159571695.pdf>

²⁹ The Enforcement Code (Nr.1981:774), 1 straipsnis

³⁰ M. Jänterä-Jareborg, M. Brattström, K. Walleng, National report: Sweden (2018),

<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Sweden-Property.pdf>

³¹ The Children and Parents Code (Nr. 1949:381)

³² The Children and Parents Code (Nr. 1949:381)

³³ Kaip užtikrinti teismo sprendimo vykdymą? Švedija

https://e-justice.europa.eu/52/LT/how_to_enforce_a_court_decision?SWEDEN&member=1

³⁴ French Penal Code, 227-3, 227-6 straipsniai

³⁵ Criminal code of Latvia, Latvijas Vestnesis (1998, Nr. 199/200), 168, 168¹, 170 straipsniai

turtui, už šią veiką taip pat gali kilti baudžiamoji atsakomybė,³⁶ o SI vykdymo procesą per baudžiamosios atsakomybės prizmę dar reglamentuoja straipsniai, susiję su skolininko apgaule bei darbuotojo negražinimu į darbą.³⁷ Kitoje iš įvardintų penkių valstybių – IE – baudžiamoji atsakomybė yra įtvirtinta tik dėl skolos nemokėjimo tyčia arba tyčinio aplaidumo.³⁸ Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad šios nusikalstamos veikos kriminalizavimas dažnu atveju yra susijęs su pažeidžiamais asmenimis, ypač vaikais, kurių interesų apsaugos užtikrinime turi dalyvauti valstybė, siekiant įgyvendinti vieną iš baudžiamosios teisės tikslų – „<...> apsaugoti nuo kėsinių tam tikrą visuomeninių santykių grupę.“³⁹

Lyginant su LR, pristatytų valstybių baudžiamosios teisės sistemose detalizuota, kokiais atvejais kyla baudžiamoji atsakomybė, t. y. išskiriant labiausiai pažeidžiamas visuomenės grupes arba detaliau nurodant, kokiais atvejais skolininkui gresia būti patrauktam baudžiamojon atsakomybėn. Manytina, jog aiškus teismo sprendimų atribojimas užtikrina saugomus interesus, o esmės nurodymas sietinas su *ultima ratio* principo įgyvendinimu.⁴⁰ Toks detalizavimas lengvina teisinių institucijų darbą bei teisinio aiškumo užtikrinimą. Vis dėlto abstraktesnis reguliavimas neperkrauna baudžiamojo įstatymo pertekliniais straipsniais, taip pat užtikrina, jog asmuo būtų pripažintas kaltu pavojingoje, tačiau išskirtinėje, įstatyme neįtvirtintoje situacijoje. Kai kuriais atvejais visiškai pakaktų, jei valstybė abstrakčiai apibrėžtų atitinkamas veikas, nes abstrakti nusikalstamos veikos sudėtis nereiškia, jog ši yra neefektyvi, neproporcinga ir/ar neatgrasanti priemonė.⁴¹ Tas faktas, kad nurodytose ES narėse gali būti paskirta laisvės atėmimo bausmė, atskirais atvejais galėtų būti vertinama kaip neproporcingas žmogaus teisių bei laisvių apribojimas lyginant su padaryta veika. Be to, pernelyg didelis įkalinimo bausmės vykdymas gali būti laikomas piktnaudžiavimo laisvės atėmimo bausmėmis apraiška arba gali rodyti, jog nėra pakankamai teisinių ar praktinių alternatyvų.⁴²

Taigi, lyginant LR reguliavimą su nurodytų ES valstybių narių, pastarųjų baudžiamajoje teisėje aiškiau apibrėžta, kokie teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymo atvejai gali sukelti baudžiamąją atsakomybę, kas, manytina, užtikrina teisinį aiškumą, nurodo, kokios veikos yra pavojingiausios bei kokios vertybės visuomenėje užima aukščiausią vietą, t. y. dėl tokių vertybių apsaugos yra būtina baudžiamoji atsakomybė, tačiau nurodytų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose taip pat yra numatyta laisvės atėmimo bausmė, kuri gali būti laikoma neproporcinga padarytai veikai bausme.

³⁶ Estonian Penal Code, 331¹, 331²-331⁵ straipsniai

³⁷ Criminal Code of Slovenia, 190, 216, 289 straipsniai

³⁸ Enforcement of Court Orders Act of Ireland (1926), 18, 20 straipsniai

³⁹ Baudžiamoji teisė, <https://www.vle.lt/straipsnis/baudziamoji-teise/>

⁴⁰ S. Melander, *Ultima ratio* in European criminal law (2013), <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/euclr3&div=5&id=&page=>

⁴¹ G. Sakalauskas, S. Bikelis, V. Kalpokas, A. Pocienė, Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai (2012), <https://teise.org/wp-content/uploads/2012/10/Baudziamoji-politika-Lietuvoje.pdf>

⁴² P. H. Van Kempen, M. Jendly, Overuse in the criminal justice system on criminalization, prosecution and imprisonment (2019), <https://www.cambridge.org/core/books/overuse-in-the-criminal-justice-system/CE40FA7CCFCAB9360238C8EB1605D2D7>

BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS PAGAL BK 245 STRAIPSNĮ VERTINIMAS PAGAL *ULTIMA RATIO* PRINCIPĄ

„Baudžiamoji teisė, kuri už draudimo pažeidimą nustato griežčiausią atsakomybę, turi būti orientuota tik į tokių elgesį, kurio pavojingumas asmens, visuomenės ar valstybės egzistencijai nekelia jokių abejonių“.⁴³ Pirmiausia, šioje dalyje bus aptartos LAT bylos, iš kurių galima išskirti esminius BK 245 straipsnio bruožus. Analizei pasirinktos LAT bylos, kadangi šis teismas „formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus“⁴⁴, o „[i] Aukščiausiojo Teismo nutartyse esančius įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus atsižvelgia valstybės ir kitos institucijos, taip pat kiti asmenys, taikydami tuos pačius įstatymus ir kitus teisės aktus.“⁴⁵. Iš jų šiame straipsnyje pristatomos dvejopo pobūdžio bylos, t. y. tos, kuriose teismas pripažino, jog buvo padaryta nusikalstama veika, įtvirtinta BK 245 straipsnyje, – „INFOLEX“ sistemoje tokių buvo rasta 18, ir tos, kuriose teismas konstatavo, jog minėto baudžiamojo nusižengimo požymių visumos nėra – 14 bylų.

LAT bylos, kuriose priimtas apkaltinamasis nuosprendis

Pirmoji apžvelgiamų bylų grupė yra susijusi su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu. Pažymėtina, jog, nors iš viso „INFOLEX“ sistemoje tokių bylų buvo rasta 18, paskutinė LAT nutartis buvo priimta 2016 metais dėl 2013 metais priimto teismo sprendimo.⁴⁶ Kai tuo tarpu nesant BK 245 straipsnio požymių, LAT paskutinę nutartį priėmė 2019 metais.⁴⁷ Tai taip pat rodo mažėjantį BK 245 straipsnio aktualumą. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad iš visų minėtų 18 bylų, daugiausiai jų buvo priimta iki 2011 metų – 11. Pokytį galėjo lemti CPK pakeitimai, pavyzdžiui, 2011 metais buvo sutrumpinti vykdomųjų veiksmų pradėjimo terminai, susiaurintas turto, iš kurio negali būti išieškoma, sąrašas.⁴⁸ Tai padarė įtakos tam, jog vykdymo procesas būtų sklandesnis bei greitesnis. Žinoma, įtakos turėjo kiti LAT išaiškinimai, detalizuojantys, kas yra laikoma teismo sprendimu.⁴⁹

Grįžtant prie minėtų 18 bylų, kuriose asmenys buvo pripažinti teisėtai nuteisti padarius BK 245 straipsnyje nustatytą baudžiamąjį nusižengimą, pastebėta, jog daugiausiai keblumų

⁴³ G. Švedas, Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika (2012), https://www.researchgate.net/publication/330723706_Veikos_kriminalizavimo_kriterijai_teorija_ir_praktika/fulltext/5c51136c458515a4c74981ad/Veikos-kriminalizavimo-kriterijai-teorija-ir-praktika.pdf

⁴⁴ LR Teismų įstatymas, Žin. (1994, Nr. 46-851), 23 straipsnis

⁴⁵ LR Teismų įstatymas, Žin. (1994, Nr. 46-851), 23 straipsnis

⁴⁶ E. S. p. *Valstybė*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2016, Nr. 2K-466-489)

⁴⁷ *Valstybė p. R. Ž.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2019, Nr. 2K-228-788)

⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas (2011, Nr. XI-1480)

⁴⁹ J. S. p. *Valstybė*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2014, 2K-69) ir kt.

asmenims kilo dėl situacijų, susijusių su įpareigojimų atlikti nurodytus veiksmus ar nesiartinti, nevykdymu. Tokių atvejų buvo 10. Pavyzdžiui, J. M. pripažintas kaltu dėl to, jog, žinodamas apie teismo nutartį, įpareigojančią laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos po smurtavimo prieš motiną bei prie jos nesiartinti, neieškoti ryšių tol, kol bus nagrinėjama baudžiamoji byla, tyčia aplankė motiną gydymosi įstaigoje ir su ja bendravo bei neišsikėlė iš gyvenamosios vietos. Šioje byloje teisėjų kolegija akcentavo, kad, jei dėl smurto artimoje aplinkoje taikytos priemonės buvo per švelnios, valstybė privalo taikyti tokio lygio apsaugą, kuri pašalintų grėsmę nukentėjusiam asmeniui, o, analizuojant klausimą dėl kardomųjų priemonių, teismas pabrėžė, jog prokuroras buvo kreipęsis dėl griežtesnių priemonių skyrimo, tačiau jos nebuvo paskirtos. LAT konstatavo, jog J. M. piktybiškai nesilaikė jam skirtų įsipareigojimų, pažeisdamas juos ne vieną kartą, todėl kaltinamojo veiksmai laikytini neabejotinai pavojingais ir esant tokioms faktinėms aplinkybėms „<...> dėl kaltininko poveikio jo bijančiai smurto aukai nukentėjusiajai J. M., šios neadekvatus elgesys negali būti vertinamas kaip nusikalstamos veikos (numatytos BK 245 straipsnyje) pavojingumą eliminuojantis faktas.“⁵⁰ Ši byla yra svarbi analizei ir tuo, kadangi joje buvo nurodyti keli BK 245 straipsnio požymiai – piktybiškumas, t. y. sąmoningas, tyčinis pareigos nevykdymas nesant svarbioms priežastims, dėl kurių teismo sprendimas objektyviai negalėtų būti vykdomas⁵¹, bei įpareigojimų nesilaikymas daugiau nei vieną kartą. Taigi baudžiamoji atsakomybė pagal BK 245 straipsnį kyla dėl asmens piktybinių, pasikartojančių veiksmų.

Kitas pavyzdys yra situacija, kurioje E. S. buvo nuteistas už tai, kad, žinodamas apie teismo sprendimą bei papildomą sprendimą, vykdytiną skubiai, nesusijusius su bausmėmis, iki nurodytos datos perduoti nepilnamečių vaiką pagal teismo nustatytą gyvenamąją vietą motinai, neperdavė dukters. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad tam, jog kiltų baudžiamoji atsakomybė, nėra reikšminga, kiek ir kokių civilinio ar administracinio proceso priemonių buvo panaudota, o pats asmuo negali pasirinkti, kurį teismo sprendimą jis privalo vykdyti, o kurį ne. Teisėjų kolegija akcentavo, jog būtina nustatyti, ar teismo sprendimą privalantis vykdyti asmuo apie jį bei nurodytą pareigą žinojo ir ar sprendimo nevykdė sąmoningai, be objektyvių priežasčių, to norėdamas. E. S. nebendradarbiavo nei su vaiko motina, nei su antstoliu vykdomo procese, visomis įmanomomis priemonėmis ap sunkino vaiko perdavimą motinai, todėl tai, teismo įsitikinimu, laikytina ne vaiko teisių užtikrinimo siekimu, kaip nuteistasis teigėdavo teisiniame procese, bet teismo sprendimo nevykdymu tiesiogine tyčia. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog teismas šioje byloje taip pat analizavo situacijos atitikimą *ultima ratio* principui. LAT nurodė, kad analizuojamoje situacijoje šis principas nebuvo pažeistas, kadangi E. S. pakankamai ilgą laiką ignoravo civilinio proceso numatytas priemones, antstolio nurodymus, aktyvų bandymą užtikrinti teismo sprendimo įvykdymą, vadinasi, civilinėmis priemonėmis vaiko perdavimo nebuvo įmanoma užtikrinti.⁵²

Bylų, susijusių su skolomis ir kuriose būtų priimtas apkaltinamasis nuosprendis, per visą šį laikotarpį tebuvo 2. Darytina prielaida, kad civilinio proceso priemonių yra pakankamai, jog būtų įvykdyti tokio pobūdžio teismo procesiniai dokumentai. Įdomu tai, jog abi jos yra susijusios su išlaikymo nepilnamečiams vaikams įsiskolinimo susidarymu: vienoje iš jų skola susidarė dėl laikino išlaikymo neteikimo⁵³, o kitoje asmuo buvo nuteistas pagal BK 164 straipsnyje įtvirtintą nusikalstamą veiką „Vengimas išlaikyti vaiką“ ir pagal šiame straipsnyje analizuojamą

⁵⁰ *Valstybė p. J. M.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2016, Nr. 2K-285-222)

⁵¹ *J. V. p. valstybę*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2008, Nr. 2K-291)

⁵² Žr. Išnašą Nr. 46: 2K-466-489/2016

⁵³ *Valstybė p. Ž. A.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2015, Nr. 2K-327-303)

BK straipsnį dėl teismo sprendimo, kuriuo asmuo buvo įpareigotas teikti nepilnamečiams vaikams išlaikymą, nevykdymo – šios normos buvo taikytos kartu, kadangi sūnus jau buvo pilnametis.⁵⁴

Iš tiesų, trečdalis bylų, kuriose buvo priimti apkaltinamieji nuosprendžiai, buvo vienaip ar kitaip susiję su nepilnamečiais vaikais, tad kyla mintis, kad galbūt vertėtų koreguoti straipsnį taip, jog jame būtų išskirtos labiausiai pažeidžiamos socialinės grupės. Dr. Rana Atour teigimu, būtina, kad šeimos apsaugai užtikrinti įsikištų įstatymų leidėjas, kuris sumažintų neigiamas pasekmes, nes šeimos fizinių poreikių apsaugai reikalinga speciali baudžiamoji apsauga, jog būtų užtikrinta darma.⁵⁵

Likusios situacijos buvo specifinės, pavienės, pavyzdžiui, V. T. buvo pripažintas kaltu, padarius BK 245 straipsnyje numatytą nusikalstamą veiką, nes jis tyčia negražino į savo dukros D. T. sąskaitai jai priklausančių pinigų⁵⁶ arba situacija, kurioje R. J. buvo nuteistas už tai, kad nevykdė pareigos pateikti susipažinti bendrovės įstatus ir kitus dokumentus bei padaryti jų kopijas.⁵⁷

Apžvelgus bylas, kuriose buvo priimtas apkaltinamasis nuosprendis, nustatyta, jog asmenys buvo pripažinti kaltais tais atvejais, kai buvo taikytos kitų procesų priemonės, pavyzdžiui, nepalaikyti ryšio su asmeniu, tačiau asmuo jų nepaisė, elgėsi piktybiškai, tam tikrais atvejais ne vieną kartą, tyčia.

LAT bylos, kuriose buvo priimtas išteisinamasis nuosprendis

Kaip jau buvo minėta, buvo rasta 14 LAT bylų, kuriose asmenys buvo išteisinti nesant analizuojamo baudžiamojo nusižengimo sudėties požymių. Visų pirma, paminėtina, kad nė viena iš šių bylų nebuvo susijusi su nepilnamečiais vaikais. Tai gali būti viena iš pavojingumą rodančių priežasčių. Antra, daugiausiai tokio pobūdžio bylų buvo dėl įpareigojimų atlikti tam tikrus veiksmus – perduoti, nugriauti, suderinti ir panašaus pobūdžio poelgiai. Iš viso tokių atvejų buvo 6. Pavyzdžiui, V. A. buvo įpareigotas atlaisvinti garažą, priklausiusį kitiems asmenims. V. A. du kartus buvo skirta bauda bei pakartotinis įpareigojimas atlaisvinti patalpą. Šis asmuo buvo išteisintas, motyvuojant tuo, kad civilinio proceso priemonių taikymas, siekiant, jog sprendimas būtų įvykdytas, buvo galimas. Tai, kad asmeniui pritaikytos priemonės – bauda ir pakartotinis įpareigojimas – nepaskatino V. A. vykdyti teismo sprendimo, teismo įsitikinimu, nereiškia, jog nebuvo galima taikyti priverstinio vykdymo priemonių iškart skiriant sankciją pagal baudžiamąjį įstatymą. Ypač atsižvelgta į tai, kad nebuvo jokių kliūčių antstoliui taikyti priverstinį iškraustymą – nukentėjusieji galėjo patekti į patalpą, nes kaltinamasis netrukdė, be to, nukentėjusieji turėjo raktus.⁵⁸ Šiuo pavyzdžiu parodoma, jog, nors formaliai asmuo nevykdė teismo sprendimo, dėl tokio neveikimo jam buvo pritaikytos kelios priemonės, tačiau vis dėlto jų

⁵⁴ J. V. p. Valstybė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2008, Nr. 2K-291)

⁵⁵ R. Atour The offence of abandon of marital and family obligations on payment of alimony and alike (Financial abandon of family) (2017),

https://www.researchgate.net/publication/319902987_Comparative_study_The_offence_of_abandon_of_marital_and_family_obligations_on_payment_of_alimony_and_alike_Financial_abandon_of_family_A_Comparative_study

⁵⁶ V. T. p. Valstybė, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2005, Nr. 2K- 577)

⁵⁷ R. J. p. Valstybė, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2013, Nr. 2K-3)

⁵⁸ V. A. p. Valstybė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2012, 2K-36)

buvo nepakankamai, todėl baudžiamoji atsakomybė asmeniui nekilo, kadangi ji gali būti taikoma tik tais atvejais, kai būtina krašutinė priemonė.

Šios kategorijos bylose atvejų, susijusių su skolomis, buvo 2. Tai dar kartą parodo, jog atvejai dėl skolų negražinimo tinkamai bei pakankamai užtikrinami priverstinio vykdymo priemonėmis, nes, priešingu atveju, teismą pasiektų daugiau tokių situacijų. Pavyzdžiui, R. Ž. buvo kaltintas tuo, kad nemokėjo priteistų sumų (skolos bei palūkanų ir vėliau teismo nutartimi paskirtos baudos). Jis buvo išteisintas, kadangi kaltinimas buvo pagrįstas tik tuo, jog jis nereagavo į antstolio raginimus bei nevykdė paskirtų įpareigojimų, tačiau vien to nepakanka, nes baudžiamoji atsakomybė gali būti tik kaip *ultima ratio*. Analizuotu atveju R. Ž. nesiėmė jokių veiksmų, kuriais būtų paslėpęs turta, kad nebūtų galima į jį nukreipti išieškojimo.⁵⁹ Iš šio atvejo matyti, jog vien tai, kad asmuo nevykdo procesinio dokumento, nereiškia, jog jis to siekia. Tam, kad kiltų baudžiamoji atsakomybė, būtina nustatyti, kad kaltinamasis ėmėsi veiksmų, kuriais būtų užkertamas kelias kitų civilinio proceso priemonių taikymui.

Kiti atvejai taip pat yra išskirtiniai, negrupuojami, pavyzdžiui, susiję su įsitikinimų išraiškos ir informacijos laisve. A. D. buvo išteisintas dėl trijų teismo sprendimų, kuriuose jam buvo uždrausta publikuoti rašinius, kuriuose ieškovas būtų siejamas su nurodyta akcine bendrove, jos privatizavimu ir buvusio įmonės direktoriaus nužudymu. Kaltinamasis buvo išteisintas, nes kritikos pateikimas savaime nereiškia teisės pažeidimo ir teismo sprendimo civilinėje byloje, o žemesnieji teismai turėjo įvertinti straipsnių turinį, kontekstą ir tematiką.⁶⁰

Taigi, iš aptartų atvejų matyti, jog teismas analizuoja, koks buvo sprendimo turinys, jo nevykdymo aplinkybės bei civilinio proceso priemonių taikymas ir apimtis. Pirmoje bylų kategorijoje analizuotais atvejais buvo laikytasi nuomonės, jog priverstinio vykdymo priemonių yra pakankamai, o antroje, teismo analizuotose situacijose, jog jų buvo taikyta neužtektinai, jų paskyrimui kaltinamieji nesudarė sąlygų, dėl kurių nebūtų galima įvykdyti paskirtos vykdymo priemonės, o tokie atvejai neatitiko *ultima ratio* principo.

Baudžiamosios atsakomybės pagal BK 245 straipsnį vertinimas pagal pavojingumo kriterijų

Nusikalstamos veikos sudėties aprašymas turi būti pakankamai aiškus, kad pilietis galėtų numatyti, dėl kokių veiksmų jam gali kilti baudžiamoji atsakomybė.⁶¹ Nesant tokio nuspėjamumo, teisėtumo principo įgyvendinimas iš tikrųjų būtų ginčytinas.⁶² *Ultima ratio* principas vienas iš daugelio teisėje taikomų principų, padedantis kurti laisvą ir saugią visuomenę,

⁵⁹ Žr. Išnašą Nr. 47: 2K-228-788/2019

⁶⁰ A. D. p. *valstybę*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2015, Nr. 2K-7-205-222)

⁶¹ M. Kaiafa-Gbandi, The Importance of Core Principles of Substantive Criminal Law for a European Criminal Policy Respecting Fundamental Rights and the Rule of Law (2011), https://www.researchgate.net/publication/263219664_The_Importance_of_Core_Principles_of_Substantive_Criminal_Law_for_a_European_Criminal_Policy_Respecting_Fundamental_Rights_and_the_Rule_of_Law

⁶² M. Kaiafa-Gbandi, The Importance of Core Principles of Substantive Criminal Law for a European Criminal Policy Respecting Fundamental Rights and the Rule of Law (2011), https://www.researchgate.net/publication/263219664_The_Importance_of_Core_Principles_of_Substantive_Criminal_Law_for_a_European_Criminal_Policy_Respecting_Fundamental_Rights_and_the_Rule_of_Law

užpildantis teisėkūros spragas, formuojantis praktika, ypatumus ir atskleidžiantis kitus teisės bei jos taikymo klausimus.⁶³ Jo elementais galima įvardinti socialiai žalingą elgesį, kurį galima suvokti kaip tam tikrą teisės pažeidimą, sudarytą iš pavojingumo ir teisiųjų gėrių apsaugos teorijos požymių, ir kitas itin svarbus elementas yra tai, jog nėra jokių kitų priemonių tokiam elgesiui uždrausti.⁶⁴ „Baudžiamoji teisė, kuri už draudimo pažeidimą numato griežčiausią atsakomybę, turi būti orientuota tik į tokį elgesį, kurio pavojingumas asmens, visuomenės ar valstybės egzistencijai nekelia jokių abejonių, <...> veikos, kurios baudžiamosios teisės teorijoje įvardijamos kaip „blogis savaime“⁶⁵, todėl šioje dalyje baudžiamoji atsakomybė pagal BK 245 straipsnį vertinama pagal pavojingumo kriterijų, kuris nurodo, <...> dėl ko žmogaus poelgis laikomas nusikalstama veika.“⁶⁶

Vertinant veikos pavojingumą, atsižvelgiama į tai, <...> koks lyginamasis kėsanimosi objekto vertingumas, taip pat vienerūšių žalų dydis, kaltės laipsnis“⁶⁷ ir kt. „Teismo sprendimo nevykdymas prasideda tada, kai kaltininkas neįvykdo įsiteisėjusio teismo sprendimo iki jame nurodytos datos, o nesant tokios datos – kai per pakankamą įvykdyti laiką nesiima priemonių, neatlieka veiksmų, būtinų įgyvendinti teismo sprendime įtvirtintus įpareigojimus, reikalavimus, suvaržymus ir pan., kai sprendimas nevykdomas nepaisant nevienkartinų priminimų, prašymų, raštiškų įspėjimų ir t. t.“⁶⁸

Nors BK įtvirtintuose straipsniuose teisinė apsauga suteikiama visoms jame nurodytoms vertybėms, jos nėra vienodo apsaugos lygmens. „Nusikalstamų veikų pavojingumui matuoti vartojami du terminai: 1) nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdis, 2) nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnis.“⁶⁹ Visų pirma, pavojingumo pobūdį bei laipsnį nustato įstatymų leidėjas, kuris privalo įvertinti numatomo bei esamo teisinio reguliavimo poveikį,⁷⁰ tinkamumą, veiksmingumą, efektyvumą, darnumą, paprastumą, aiškumą ir prieinamumą.⁷¹ Įstatymų leidėjas įtvirtina, koks yra veikos pobūdis, galimi padariniai, kaltės forma, objekto vertingumas, taip BK nustatydamas, koks yra nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdis.⁷² Tuo tarpu teisinėje literatūroje nurodoma, kad <...> pavojingumo laipsnį nulemia tam tikrų nusikalstamos veikos požymių, įeinančių į nusikalstamos veikos sudėtį, išreikštumas, kiekybinė jų išraiška. Tai gali būti nusikalstamos veikos dalykas, nusikalstamos veikos padarymo būdas, vieta, laikas, priemonės, aplinkybės, specialaus subjekto požymis, veikos padarymo tikslas ir motyvas.“⁷³

⁶³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos (1993-2009). (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010)

⁶⁴ Žr. Išnašą Nr. 6: Samprata

⁶⁵ Žr. Išnašą Nr. 43: Veikos kriminalizavimo kriterijai

⁶⁶ Andrius Bielinis, Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė (2007), <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/2007-3-bielinis.pdf>

⁶⁷ Romualdas Drakšas, Numatyty nepilnamečiams baudžiamųjų teisiųjų sankcijų paskirtis (2006), <http://draksas.lt/wp-content/uploads/2016/06/document-2.pdf>

⁶⁸ Abramavičius Armanas, Marius Aidukas ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis (213–330 straipsniai)* (Registrų centras, 2010), p. 213

⁶⁹ Abramavičius Armanas, Marius Aidukas ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis (213–330 straipsniai)* (Registrų centras, 2010), p. 131

⁷⁰ LR Teisėkūros pagrindų įstatymas, Žin. (2012, Nr. XI-2220), 15, 23, 24 straipsniai

⁷¹ Agnė Limantė, Teisėkūros tobulinimo keliu: teisės aktų vertinimas, jo rūšys bei plėtotė (2017), <https://teise.org/wp-content/uploads/2017/12/Limante-2017-2.pdf>

⁷² Vytautas Piesliakas, Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga, (Vilnius: Justitia, 2009), p. 131

⁷³ Ten pat

Kasacinio teismo praktikoje pavojingumas apibūdinamas panašiai: „Pavojingumas yra objektyvi nusikaltimo savybė, kurią apibūdina pavojingumo pobūdis ir pavojingumo laipsnis. Nusikaltimo pavojingumo pobūdį lemia baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės, žalingi padariniai ir kaltės forma, o pavojingumo laipsnį – kėsintis dalyko vertingumas, nusikaltimo padarymo būdas, vieta ir laikas, panaudoti įrankiai ar priemonės, padarytos žalos dydis, nusikaltimo tikslai bei motyvai.“⁷⁴ Vadinasi, vertinant, ar veika yra pavojinga, reikia atsižvelgti į objektą, padarinius, kaltės formą bei fakultatyviusius nusikalstamos veikos sudėties požymius.

Baudžiamoji politika „<...> priklauso nuo valstybės ir visuomenės socialinės raidos ypatumų. Kitaip tariant, veikų pavojingumo laipsnis nėra statiškas, jis kinta laiko tėkmėje, priklausomai nuo konkrečių istorinių aplinkybių.“⁷⁵ Dabartiniame BK 245 straipsnyje nėra įtvirtintų fakultatyvių objektyviųjų bei subjektyviųjų požymių, dėl to manytina, kad įstatymų leidėjas, tvirtindamas tokią formulotę, numatė, jog veika nėra aukšto pavojingumo laipsnio. Lyginant su aptartų ES valstybių narių teisės aktais, galima pastebėti, jog juose detalizuoti nusikalstamos veikos sudėties požymiai, t. y. teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymas priskirtas didesnę pavojingumą turinčiais veikai. Vis dėlto tai visiškai negali paneigti tokios nusikalstamos veikos pavojingumo, kadangi asmens piktybinis, t. y. sąmoningas suvokimas ir noras nevykdyti teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, rodo, kad asmuo siekia pakenkti kitiems subjektams. BK 245 straipsnio pavojingumo pobūdis rodo, kad savaime veika yra pavojinga, nes šios nusikalstamos veikos sudėtis yra formali, vadinasi, asmuo ją padaro sąmoningai, veikdamas tiesiogine tyčia,⁷⁶ todėl padarinių dispozicijoje nebuvimas ir asmens suvokimas bei noras nevykdyti teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, parodo, jog asmuo pasirenka taip veikti, o dėl to jau kyla žala tiek valstybei, tiek visuomenei bei atskiriems individams. Be to, baudžiamoji teisė vykdo ir prevencinę funkciją, t. y. ja siekiama užkirsti kelią galimų pažeidimų padarymui.⁷⁷ Baudžiamoji teisė yra ne tik priemonė, skirta teisiškai saugomų interesų apsaugai, bet ir yra mechanizmas, ribojantis ar net pažeidžiantis jai prieštaraujančių asmenų pagrindines laisves,⁷⁸ o asmuo, nevykdantis teismo sprendimo, siekia pakenkti kitų fizinių ir/ar juridinių asmenų pagrindinėms laisvėms, todėl visiškai paneigti BK 245 straipsnio pavojingumo negalima. Kalbant apie pagrindines laisves, išskirtina tai, jog teismo sprendimo nevykdymu neužtikrinamos trys pagrindinės laisvės, t. y. saugumas, pragyvenimas ir laisvė, iš kurių kyla kitos asmenų laisvės bei teisėti interesai.⁷⁹ Jei atitinkamas teismo sprendimas nebus įgyvendinamas, pavyzdžiui, asmuo nesilaikys išpareigojimų nesiartinti, negrąžins skolos

⁷⁴ Ž. C. p. *Valstybę*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2017, Nr. 2K-350-693)

⁷⁵ Albertas Čaplinskas, Antanas Dapšys, Jonas Misiūnas, Vladislavas Poškevičius, Kriminalinių bausmių sistemos daroma ir sankcijų optimizavimas kaip baudžiamosios politikos veiksmingumo prielaidos, (2000),

<https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367185457520/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>,

⁷⁶ Žr. Išnašą Nr. 68: BK komentaras, p. 214

⁷⁷ Max de Vries, Johannes Bijlsma, *The Elusive concept of dangerousness: the state of the art in criminal legal theory and the necessity of further research* (2022),

<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/0731129X.2022.2102837?needAccess=true>

⁷⁸ Žr. Išnašą Nr. 61: *The Importance*

⁷⁹ Lijana Štarienė, *Teisės į teisingą teismą, įtvirtintos Europos Žmogaus Teisių Konvencijos 6 str., pobūdis, vieta ir apsaugos lygis kitų Konvencijos teisių požiūriu* (2006),

<https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367155484329/J.04~2006~1367155484329.pdf>

kreditoriui ar apribos vaiko teises matytis su vienu iš tėvų,⁸⁰ tokiais atvejais ne tik bus pažeidžiamas teisingumas, tinkama teisinių institucijų veikla, tačiau bus sukeliama žala ir kitiems, su teismo sprendimo vykdymu susijusiems asmenims. Jei „<...> dalis pavojingų ir žalingų veikų formaliai nebūtų traktuojamos kaip priešingos teisei, o jas padarę asmenys liktų nenubausti, [t]okia situacija galbūt išbalansuotų visą teisinę sistemą, neužtvirtintų baudžiamosios teisės apsauginės funkcijos įgyvendinimo, teisingumo realizavimo“.⁸¹

Kita vertus, įstatymų leidėjas, prieš baudžiamajame įstatyme įtvirtindamas nusikalstamą veiką, turi įvertinti reikšmingų kriterijų visumą, jog būtų užtikrintos asmenų teisės ir laisvės, o baudžiamasis įstatymas nebūtų perkrautas nusikalstamomis veikomis, nes, prof. dr. Maria Kaiafa-Gbandi teigimu, baudžiamajame įstatyme nusikalstamų veikų skaičius turi būti ribotas – jos turi būti susijusios tik su rimtais pagrindinių interesų pažeidimais.⁸² Paminėtina ir tai, kad prieš kriminalizuojant žalingą, pavojingą elgesį, be objekto, padarinių, kaltės formos bei fakultatyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių, būtina nustatyti, ar šis teisės pažeidimas būtų proporcingas siekiamam tikslui bei ar toks tikslas yra teisėtas.⁸³ Įstatymų leidėjas, kriminalizuodamas teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymą siekė užkirsti kelią tokiai veikai bei užtikrinti, jog kiekvienas toks teismo procesinis dokumentas būtų įvykdytas, tačiau, atsižvelgiant į tai, kiek pastaraisiais metais pradėta ikiteisminių tyrimų, esant įtarimui, jog padaryta nusikalstama veika, įtvirtinta BK 245 straipsnyje, ir kiek tokių bylų pasiekia teismus bei kiek jų yra baigiama išteisinamuju nuosprendžiu, manytina, jog, nors „[d]raudimas kriminalizuoti itin retai padaromas veikas nėra ir negali būti absoliutus“,⁸⁴ šiuo atveju įstatymų leidėjas (tiek buvęs, tiek esamas) tinkamai neįvertino požymių bei aplinkybių visumos. Tą parodo ir tai, jog pavojingumo kriterijus, išskaidytas į laipsnį ir pobūdį, rodo priešingus rezultatus. Praktikoje teismai, vertindami, ar padaryta veika yra pavojinga, proporcinga siekiamam tikslui ir sukelianti žalą, be nusikalstamos veikos sudėties požymių vertina ir tai, dėl kokių priežasčių asmuo nevykdė teismo sprendimo, pavyzdžiui, „areštuotos bankrutuojančios įmonės, kurioje dirba skolininkas, sąskaitos ir jam ilgą laiką nemokamas atlyginimas; skolininkas tapo nedarbingu, o kito pajamų ar turto šaltinio neturi; bankrutavusiame banke prapuolė visos jo santaupos; stichinės nelaimės metu žuvo visas turtas ir pan.“⁸⁵ Tokių aplinkybių ištyrimu siekiama nustatyti, ar asmuo tyčia nesudarė situacijos, dėl kurios negalėtų įgyvendinti teismo sprendimo, ar padaryta veika iš tiesų atitinka *ultima ratio* principą, o, esant objektyvioms priežastims, dėl kurių asmuo negalėjo įvykdyti jam teismo nurodytų įpareigojimų, asmuo negalėtų būti pripažintas kaltu, padarius BK 245 straipsnyje įtvirtintą baudžiamąjį nusižengimą, nesant sąmoningo bei piktybiško pasirinkimo nevykdyti atitinkamo teismo sprendimo. Tiesa, piktybiškumo požymio vertinimo būtinybė yra įtvirtinta ne tiesiogiai įstatyme, o teismų praktikoje, todėl, manytina, kad būtų tikslinga į BK 245 straipsnio dispoziciją įtraukti objektyvųjų požymių – būdą. Be to, „[t]eismų praktikoje taikant BK normas vis dažniau pabrėžiama

⁸⁰ Žr. Išnašą Nr. 46: 2K-466-489/2015, *Valstybė p. Ž. A.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2015, Nr. 2K-327-303), *D. G. p. valstybę*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2011, Nr. 2K-636)

⁸¹ P. Veršekys, *Nullum crimen sine lege principo ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacijos problema* (2012), <https://www.lituanistika.lt/content/48914>

⁸² P. Veršekys, *Nullum crimen sine lege principo ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacijos problema* (2012), <https://www.lituanistika.lt/content/48914>

⁸³ Žr. Išnašą Nr. 42: *Overuse*

⁸⁴ G. Švedas, *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006), p. 30

⁸⁵ Žr. Išnašą Nr. 68: BK komentaras, p. 213

materialiojo nusikalstamos veikos sąvokos aspekto – pavojingumo reikšmė pripažįstant asmens padarytą veiką nusikalstama.⁸⁶ Ne vienoje LAT nutartyje akcentuojama: „[r]eikšminga yra tai, ar teismo sprendimą privalantis vykdyti asmuo žinojo apie šį sprendimą ir jame nurodytą jo pareigą (įpareigojimą), ar tai žinodamas sprendimo nevykdė sąmoningai, be objektyvių priežasčių, ir to norėjo.“⁸⁷ Tokias aplinkybes pagrindžia kaltinamųjų dalyvavimas (iki)teisminiuose procesuose, teismo posėdžiuose, teismo procesinių dokumentų bei pareigų išaiškinimai, antstolio veiksmai, ryšiai su kita šalimi ir kt. Tiesa, faktinės aplinkybės nulemia skirtingus teisme vertinamo pavojingumo, nevykdant atitinkamo teismo sprendimo, rezultatus, t. y. vienais atvejais asmens veika pripažintina pavojinga, pavyzdžiui, kaltinamasis sportuodamas, bendraudamas su kitu asmeniu bei žinodamas pastarojo pavardę, turėjo suvokti, jog tai tas pats asmuo, su kuriuo teismas yra įpareigojęs jį nebendrauti,⁸⁸ o kitais atvejais – nepavojinga, pavyzdžiui, esant teismo įpareigojimui nesiartinti prie mamos ir neiškoti ryšių su ja, kaltinamojo priešingi veiksmai nebuvo laikytini pavojingais, nes mama pati sūnumi rūpinosi – leido gyventi šalia namo esančiame ūkiniame pastate ar namuose, atnešdavo jam maisto.⁸⁹

Kalbant apie žalą, Dr. Lauryno Pakštaičio teigimu, ar atitinkama pavojinga veika gali būti laikoma kaip sukelianti didelę žalą priklauso nuo to, kuris taiko BK straipsnį,⁹⁰ nors „<...> pagal Konstituciją įstatymų leidėjas baudžiamajame įstatyme nusikalstamomis gali įvardyti tik tas veikas, kurios yra iš tikrųjų pavojingos ir kuriomis iš tikrųjų daroma didelė žala asmens, visuomenės ir valstybės interesams arba dėl šių veikų kyla grėsmė, kad tokia žala bus padaryta“⁹¹. Praktikoje didelės žalos kriterijų dažniausiai nustato ne įstatymų leidėjas, kadangi „[...] žala turi būti kiekvienu atveju ad hoc įvertinama konkrečioje byloje, nes įstatymas ir teismų praktika universalių kriterijų, kaip apskaičiuoti jos dydį, nepateikia.“⁹² Išanalizavus su BK 245 straipsnio taikymu susijusių teismų praktiką pastebėta, jog realiai padaromos žalos dydis dažnu atveju neatitinka baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės principo, nes didelis pavojus nekyla, kadangi asmuo nesudaro kliūčių taikyti priverstinio vykdymo priemones, kurių dažnu atveju aptartose LAT bylose buvo taikyta nepakankamai, o baudžiamoji byla pradeda esant tik formaliam nusikalstamos veikos sudėties požymių atitikimui. Kaltininką patraukus baudžiamojon atsakomybėn, asmeniui yra priklijuojama „nusikaltėlio“ etiketė, o tai, Oleg Fedosiuk teigimu, neatitinka baudžiamosios teisės tikslų.⁹³ „Iš tiesų baudžiamieji įstatymai yra visuomenei brangiai atsieinantis problemų sprendimo būdas. Į kainą įeina ne tik ekonominės išlaidos kriminalinės justicijos tarnyboms, penitencinėms įstaigoms, atlikusių bausmę asmenų reabilitacijai ir kt., bet ir visuomenės moralinis nuostolis, kuris, beje, ne visada tinkamai

⁸⁶ G. Švedas ir kt., *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 1 knyga* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019), p. 146

⁸⁷ Žr. Išnašas Nr. 46: 2K-466-489/2016, Nr. 57: 2K-3-2013, *Valstybė p. G. Š.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2009, Nr. 2K-47)

⁸⁸ Žr. Išnašą Nr. 80: 2K-636/2011

⁸⁹ Valstybė p. R. B., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2016, Nr. 2K-229-788)

⁹⁰ L. Pakštaitis, Piktnaudžiavimo kriminalizavimo vertinimo bei normos tobulinimo problemos (2006), <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2852>

⁹¹ O. Fedosiuk, Neformalus baudžiamojo įstatymo taikymas: poreikis, ribos, doktrinos (2014), <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4018>

⁹² *Valstybė p. B.S., D.G., D.S. ir I. S.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2007, Nr. 2K-715), citata tekste: Paulius Veršekys, Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai (2013), <http://taipykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2027563/datastreams/MAIN/content>

⁹³ Žr. Išnašą Nr. 5: Kraštutinė priemonė

įvertinamas: žmogaus teisių ir socialinių galimybių apribojimai, neišvengiami baudžiamojo proceso ir bausmių atlikimo metu; nuteistų, reiškia ir neigiamai paženklintų bei nelojalių valstybei asmenų sluoksnio sudarymas; visuomenės kriminalizavimas per buvusių kalinių subkultūrą; įpratimas, kad daug aplinkinių nuteisiama ir t. t.“⁹⁴ Be to, dalyvavimas baudžiamosios justicijos procese gali turėti ir kitų neigiamų pasekmių, įskaitant nuteistojo socialinę atskirtį ir stigmatizavimą, trečiųjų šalių, tokių kaip šeimos narių ar darbdavio ir apskritai visuomenės, interesų pažeidimą,⁹⁵ todėl svarstyti, kam teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymas konkrečiu atveju sukelia didesnę žalą – kaltinamajam ar kitam su teismo sprendimu susijusiam asmeniui, kadangi „<...> baudžiamoji teisė kaip ir bet koks socialinis institutas gali funkcionuoti tik tam tikrų santykių sferoje ir tam tikrose ribose, kurias peržengus galimas netgi neigiamas rezultatas.“⁹⁶ Vadinasi, kriminaliniai tyrimai ir sankcijos gali turėti didelį poveikį piliečių teisėms ir turėti stigmatizuojantį poveikį.⁹⁷ Žinoma, nors „[b]audžiamojoje teisėje didesnę dalį apima administracinis teisinio reguliavimo metodas, pagal kurį vienas šių santykių subjektas – nusikalstamą veiką padaręs asmuo yra pavaldus ir privalo paklusti kitam subjektui – valstybei“⁹⁸, tačiau ne visada nuteistieji nuosprendį stengiasi įvykdyti gera valia, nesudarant kliūčių. „Deja, nusikalstamas veikas daryti linkę asmenys dažniausiai net neprisimena baudžiamojo įstatymo nustatytų draudimų arba būna įsitikinę, kad jų padaryta nusikalstama veika nebus atskleista.“⁹⁹

Taigi *ultima ratio* principo pavojingumo kriterijus parodo, kad BK 245 straipsnis iš dalies atitinka baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės principą. Asmuo bus patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jei bus nustatyta šių aplinkybių visuma: piktybiškumas, procesiniu dokumentu paskirtų įpareigojimų nevykdymas neretai daugiau nei vieną kartą bei kliūčių sudarymas. Tiesa, kiekvienu atveju teismas tai vertina individualiai, todėl vienos situacijose BK 245 straipsnis atitinka kraštutinės priemonės kriterijų, o kitose – ne. Vis dėlto abstrakti straipsnio dispozicijos formuluotė rodo, kad BK 245 straipsnio pavojingumo laipsnis nėra aukštas.

Kitos, alternatyvios baudžiamajai atsakomybei, priemonės

„Viskam, kas pripažįstama visuomenės vertybė, suteikiama teisinė apsauga, tačiau nebūtinai vienodo lygio teisinė apsauga. Vienos vertybės yra ginamos administracinės teisės normų, kitos civilinės teisės normų. Aukščiausios visuomenės vertybės yra imamos baudžiamosios teisės apsaugon, kriminalizuojant pasikėsinimus į šias vertybes.“¹⁰⁰ Dar vienas *ultima ratio* elementas yra kitų priemonių pavojingo elgesio, nukreipto prieš saugomą teisinį gėrį, uždraudimui nebuvimas. Profesorius S. Melander yra pažymėjęs, kad įstatymų leidėjas visada turi apsvarstyti, ar politikos įgyvendinimas yra pakankamai veiksmingas, naudojant kitas priemones, kuriose nėra

⁹⁴ Žr. Išnašą Nr. 5: Kraštutinė priemonė

⁹⁵ Žr. Išnašą Nr. 42: Overuse

⁹⁶ Žr. Išnašą Nr. 84: Baudžiamosios politikos pagrindai: monografija., p. 31

⁹⁷ K. Karsai, *Ultima ratio and subsidiarity in the European Criminal law* (2013), <http://real.mtak.hu/93372/>

⁹⁸ Žr. Išnašą Nr. 86: G. Švedas, *I knyga*

⁹⁹ Žr. Išnašą Nr. 86: G. Švedas, *I knyga*, p. 21

¹⁰⁰ Žr. Išnašą Nr. 72: Piesliakas, p. 127 psl.

prievartos, tokios kaip baudžiamoji teisė.¹⁰¹ Tad šioje dalyje bus vertinama, ar iš tiesų CPK įtvirtintomis priverstinio vykdymo priemonėmis galima užtikrinti teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, įvykdymą.

„Vykdymo procese vyrauja mišrus – dispozityvus imperatyvus metodas, su aiškia imperatyvaus metodo persvara. <...> Teismo ir šalių santykiai taip pat grindžiami šiuo metodu, todėl ir nekelia abejonių, kad vykdymo procesui būdingesnis imperatyvus metodas, nes, kaip jau minėta, jei teismo sprendimas nevykdomas, reikalingas prievartos mechanizmas, kad priimtas teismo sprendimas būtų įvykdytas ir būtų teisingumas.“¹⁰² Teismų praktikoje jau seniai buvo iškeltas klausimas, kad „<...> kai asmuo laiku neįvykdo teismo sprendimo, kuris gali būti efektyviai įvykdomas taikant CPK 624 straipsnyje nustatytas priverstinio vykdymo priemones, svarstyta, ar baudžiamoji atsakomybė apskritai pagrįsta.“¹⁰³ Akivaizdu, kad norint sukurti visuomenės pasitikėjimą teismais, būtinas veiksmingas civilinių sprendimų vykdymas.¹⁰⁴ Baudžiamoji teisė – kaip paskutinė išeitis – yra griežčiausias teisinių priemonių rinkinys, tik lyginant su kitomis teisinėmis intervencijomis, kuriomis kovojama su tų pačių ar bent panašių teisinių interesų pažeidimu, todėl įstatymų leidėjas turi analizuoti, ar, pavyzdžiui, civilinio pobūdžio priemonės negali užtikrinti įgyvendinimo ir ar baudžiamoji teisė galėtų veiksmingiau spręsti problemas.¹⁰⁵ Be abejo, baudžiamoji teisė, kaip paskutinė priemonė (*ultima ratio*), gali atlikti svarbų vaidmenį, kai kitos įgyvendinimo priemonės nepavyksta,¹⁰⁶ tačiau Mindaugo Žolyno teigimu, „<...> ta pati teisės šaka (civilinio proceso teisė) turi užtikrinti ne tik teisių ir interesų gynimą priimant atitinkamus teismų procesinius sprendimus, bet ir šių procesinių sprendimų įgyvendinimą.“¹⁰⁷ Pagal tai galima daryti prielaidą, jog, jei buvo iškelta civilinė byla, teismo sprendimo vykdymas turėtų būti užtikrinamas civilinio proceso priemonėmis.

Iš teismų praktikos galima matyti, jog asmeniui nevykdant įpareigojimų nesudaryti kliūčių, perduoti vaiką, nugriauti pastatą ir pan.¹⁰⁸, gali būti pasitelkiamos griežtesnio pobūdžio priemonės, įtvirtintos CPK, kurių pagalba teismo sprendimas yra įgyvendinamas, t. y. netaikant baudžiamosios atsakomybės. Net jei asmuo savanoriškai procesiniuose dokumentuose paskirtų įpareigojimų nenori įgyvendinti, teismas pagal antstolio pareikšimą gali įpareigoti atitinkamą instituciją, kuri įvykdys asmens pareigą, tačiau pastarajam už tokį neveikimą bus paskirta bauda ir/ar žalos atlyginimas. Tam tikrais atvejais užtenka vienos priemonės, kuri paskatintų asmenį vykdyti teismo sprendimą, nesusijusį su bausme. Manytina, jog toks būdas yra tikslingesnis bei

¹⁰¹ Žr. Išnašą Nr. 40: Melander

¹⁰² Egidija Stauskienė Teisinė vykdymo proceso prigimtis (2007), <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2777>

¹⁰³ Žr. Išnašą Nr. 87: 2K-47/2009

¹⁰⁴ Heike Gramckow, Good practices for monitoring the effectiveness of enforcement actions and assessing the performance of bailiffs (2014), <https://www.ebrd.com/downloads/research/law/lit14eg.pdf>

¹⁰⁵ Žr. Išnašą Nr. 97: Krisztina Karsai

¹⁰⁶ Peter Csonka, Oliver Landwehr, 10 Years after Lisbon – How “Lisbonised” is the Substantive Criminal Law in the EU? (2020 02 18), <https://eucrim.eu/articles/10-years-after-lisbon-how-lisbonised-is-the-substantive-criminal-law-in-the-eu/>

¹⁰⁷ Mindaugas Žolynas, Vykdymo procesas - civilinio proceso stadija ar savarankiškas procesas? (2007), <https://www.lituanistika.lt/content/17922>

¹⁰⁸ V. B. p. T. U., Šiaulių apygardos teismas (2019, Nr. 2S-260-357); E. P. p. V. M., Vilniaus miesto apylinkės teismas (2018, Nr. E2YT-18219-566); T. D. ir K. B. p. A. S., Klaipėdos apygardos teismas (2023, Nr. 2S-374-730)

greitesnis, nes teismo sprendimas gali būti įgyvendintas švelnesnėmis priemonėmis nei baudžiamoji atsakomybė, o CPK numato pakankamai priemonių, kuriomis gali būti pasiektas teismo sprendime nurodytas rezultatas.

Konkrečių skaičių, kiek priverstinio vykdymo priemonių turi būti taikoma, kad dėl jų neveikimo asmuo, neįvykęs teismo paskirto įpareigojimo, būtų patrauktas baudžiamajon atsakomybėn, nėra. Svarstyta, ar įstatymų leidėjas neturėtų įtvirtinti BK 245 straipsnyje tokio požymio, taip siekiant užtikrinti sklandesnį baudžiamąjį procesą. Palyginimui pateikiamos kelios LAT bylos, kuriose nustatyta, jog baudžiamoji atsakomybė konkrečiu atveju nebuvo būtina, kadangi atitinkamą teismo sprendimą buvo galima įgyvendinti priverstinio vykdymo priemonėmis. Pirma, S. R., būdamas uždarnosios akcinės bendrovės vadovu, buvo kaltinamas tuo, kad nenugriovė savavališkai pastatyto informacinio paslaugų skydo per teismo nustatytą terminą. Taip pat teismo sprendime buvo nurodyta, jog, jei savanoriškai skydas nebus nugriautas, šį veiksma atliks įpareigotas juridinis asmuo, išieškant išlaidas iš įmonės. Paslaugų skydas buvo nugriautas tada, kai buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas bei surašytas antstolio patvarkymas. Teismas konstatavo, kad civilinių priemonių taikymas šioje situacijoje nebuvo esmingai suvaržytas, nes skydas buvo nugriautas per antstolio nurodytą terminą, o teismo sprendime buvo pateikta alternatyva įpareigojimo įgyvendinimui.¹⁰⁹ Antra, J. S. buvo įpareigotas grąžinti avansą bei atlyginti žalą, tačiau jis tam tikrais laikotarpiais niekur nedirbo, nesiregistravo darbo paieškai bei pradėdavęs gauti pajamas nemokėjo pinigų, apie darbo vietą nepranešdavo antstolei bei nukentėjusiajai. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad J. S. negalėjo būti nuteistas pagal BK 245 straipsnį, kadangi tam tikri išskaitymai iš jo darbo užmokesčio buvo atliekami, antstolė taikė kai kurias priverstinio vykdymo priemones, pavyzdžiui, banko sąskaitų lėšų areštą, tačiau, teismo įsitikinimu, antstolė galėjo toliau taikyti civilinio proceso priemones, o baudžiamoji atsakomybė šiuo atveju būtų neproporcinga bei neadekvati.¹¹⁰

Vis dėlto egzistuoja situacijų, kai civilinio proceso priemonės nėra tinkamos įpareigojimo įgyvendinimui. Tokios situacijos dažniau LAT praktikoje susijusios ne su įpareigojimais atlikti tam tikrus veiksmus, grąžinti skolą ar pan., o su įpareigojimais nesiartinti, nepilnamečiais asmenimis ar smurtą patyrusiais ir kt. Pavyzdžiui, A. J. buvo pripažintas kaltu, kadangi nevykdė laikinųjų apsaugos priemonių ir užeidavo pas smurtą patyrusius sutuoktinę bei kartu su ja gyvenusius vaikus ir ten keldavo konfliktus.¹¹¹ Kitoje byloje E. B. buvo įpareigotas nedelsiant grąžinti nepilnamečius vaikus ir jų pasus mamai bei jam nustatytas draudimas, kol bus išnagrinėta santuokos nutraukimo byla, neišvežti dukrų už LR ribų. E. B. to nepaisė. Antstolė fiksavo (ne)atliktus veiksmus, teikė raginimus teismo procesinį dokumentą įgyvendinti geranoriškai, surašė Sprendimų, įpareigojančių skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, aktą, t. y. galimos priemonės toje situacijoje buvo išnaudotos, tačiau šiomis priemonėmis tikslas negalėjo būti pasiektas, kadangi nuteistasis itin ap sunkino teismo sprendimo įvykdymą.¹¹² Iš pateiktų pavyzdžių galima pastebėti, jog civilinio proceso priemonių dažniausiai pakanka tais atvejais, kai įpareigojimas yra susijęs su turtu, o nepakanka, kai procesas susiklosto dėl pažeidžiamų asmenų. Tad nesant jokio kito varianto, būtina kraštutinė priemonė.¹¹³ „[B]audžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas yra viena iš žmogaus teisių ir laisvių, kitų konstitucinių vertybių apsaugos

¹⁰⁹ S. R. p. *Valstybė*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2012, Nr. 2K-219)

¹¹⁰ Žr. Išnašą Nr. 49: 2K-69/2014

¹¹¹ A. J. p. *Valstybė*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2010, Nr. 2K-636)

¹¹² E. B. p. *Valstybė*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2012, Nr. 2K-108)

¹¹³ Žr. Išnašą Nr. 61: The importance

ir gynimo priemonių¹¹⁴, todėl tose situacijose, kuriose civilinio proceso priemonių taikymas nėra pakankamas, jog būtų įgyvendintas teismo sprendimas, reikalinga taikyti įstatyminę prievartą – baudžiamosios teisės priemones. Jei asmuo nenori vykdyti teismo sprendimo gera valia, „<...> valstybei tenka pareiga užtikrinti materialinių subjektinių teisių gynimą ir vykdomųjų dokumentų priverstinį įvykdymą. Priešingu atveju, nesant priverstinio vykdomųjų dokumentų įvykdymo mechanizmo, jų įvykdymas priklausytų tik nuo skolininko valios, o tai neužtikrintų veiksmingos realios pažeistų teisių gynybos.“¹¹⁵ Be to, *ultima ratio* principas suponuoja, kad tuos pačius socialinius ar individualius interesus gins skirtingos teisės sritys, todėl baudžiamoji teisė yra ne alternatyva, o papildoma priemonė, taikoma jau galiojančioms civilinio proceso nuostatoms.¹¹⁶ Todėl galima teigti, kad civilinio proceso priemonių tam tikrais, išskirtiniais atvejais gali būti nepakankamai, todėl teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymo kriminalizavimas gali būti prasmingas. Tiesa, reiktų atlikti straipsnio korekcijas, įtraukiant jau minėtus požymius, kad būtų įmanoma kuo veiksmingiau įgyvendinti socialinius asmenų interesus.

Taigi, viena vertus, civilinio proceso priemonių, galinčių užtikrinti teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, įvykdymą CPK numato pakankamai, ypač tais atvejais, kai įpareigojimas yra susijęs su daiktais, tam tikrų veiksmų atlikimu ar lėšų perdavimu, grąžinimu, t. y. teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, įgyvendinimą galima užtikrinti CPK įtvirtintomis priverstinio vykdymo priemonėmis. Kita vertus, kai situacijoje yra įtraukti nepilnamečiai vaikai ar kiti šeimos nariai, nuo smurto nukentėję asmenys ir kaltinamasis sukuria aplinkybes, dėl kurių priverstinio vykdymo priemonėmis negali būti pasiekiamas tikslas, asmeniui taikoma baudžiamoji atsakomybė.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Įvertinus pateiktus duomenis buvo nustatyta, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 245 straipsnį atitinka *ultima ratio* principą iš dalies:

1. Pavojingumo kriterijus šiuo aspektu parodė, kad savaime baudžiamoji atsakomybė pagal BK 245 straipsnį atitinka ultima ratio principą, kadangi asmuo šį baudžiamąjį nusižengimą padaro veikdamas tiesiogine tyčia, tačiau ši nusikalstama veika, įvertinus BK 245 straipsnio sudėties požymius, nėra aukšto pavojingumo laipsnio.
2. Vertinant kitas, alternatyvias baudžiamajai atsakomybei, priemones nustatyta, jog pagal šį kriterijų baudžiamoji atsakomybė pagal BK 245 straipsnį neatitinka ultima ratio principo, nes CPK yra įtvirtinta pakankamai alternatyvių baudžiamajai atsakomybei priemonių, o kai kurios iš vykdymo priemonių yra griežtesnio pobūdžio.
3. Pasirinktų ES valstybių baudžiamųjų įstatymų analizė parodė, jog šių valstybių baudžiamojoje teisėje aiškiai apibrėžta, kokie teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, atvejai gali sukelti baudžiamąją atsakomybę, todėl, lyginant su LR, aptartose valstybėse tokia nusikalstama veika yra pavojingesnė, nes detalizuota

¹¹⁴ LR Konstitucinio Teismo nutarimas (2005 11 10, Nr. 01/04)

¹¹⁵ Remigijus Jokubauskas, *Asmeninio pobūdžio teismo sprendimo vykdymo priverstine tvarka problemos* (2023), <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/7695>, [aplankyta 2023 11 19]

¹¹⁶ Žr. Išnašą Nr. 97: Krisztina Karsai

straipsnio dispozicija, nurodomi konkretūs teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymo atvejai, o, remiantis tokiais duomenimis, galima pateikti pagrįstas rekomendacijas dėl BK 245 straipsnio pokyčių.

4. Išanalizavus aktualią LAT praktiką, nustatyta, jog nusikalstama veika dėl teismo sprendimo, nesusijusio su bausme, nevykdymo laikoma atitinkanti ultima ratio principą tada, kai asmens elgesys buvo piktybiškas, asmuo sąmoningai nevykdė procesiniu dokumentu paskirtų įpareigojimų daugiau nei vieną kartą bei sudaro kliūtis priverstiniam teismo sprendimo vykdymui.

Vadovaujantis šiame straipsnyje pateikta informacija, rekomenduojama:

1. Koreguoti nusikalstamos veikos, įtvirtintos BK 245 straipsnyje, ~~nusikalstamos veikos~~ sudėties požymius:
  - 1.1. Įtraukti objektyvųjį fakultatyvų požymį – būdą – piktybiškumą, t. y. kai asmuo, kuriam teismo sprendimu buvo įpareigotas (ne)atlikti tam tikrus veiksmus, galėdamas šią pareigą vykdyti, sąmoningai, ilgą laiką ar sistemingai įvairiais būdais jos nevykdo, kadangi šį požymį teismai vertina, nustatant, ar asmuo gali būti pripažintas kaltu, padarius veiką, numatytą BK 245 straipsnyje;
  - 1.2. Įtraukti, kiek kartų (pavyzdžiui, du ar daugiau) asmuo turi nereaguoti į priverstinio vykdymo priemones, kad šis galėtų būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn;
  - 1.3. Nustatyti, jog baudžiamoji atsakomybė gali kilti tik nevykdant teismo sprendimų, susijusių su pažeidžiamomis visuomenės grupėmis – nepilnamečiais vaikais, sutuoktiniais, tėvais, nuo smurto nukentėjusiais asmenimis.
2. Įtvirtinti, kad baudžiamoji atsakomybė dėl teismo sprendimo, nesusijusio su bausme gali kilti ir juridiniam asmeniui.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai/legislation

1. Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų (1934);
2. Criminal code of Latvia, Latvijas Vestnesis (1998, Nr. 199/200);
3. Criminal Code of Slovenia;
4. Estonian Penal Code;
5. Enforcement of Court Orders Act of Ireland (1926);
6. French Penal Code;
7. LR Baudžiamasis kodeksas, Žin. (2000, Nr. 89–2741);
8. LR civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas (2011, Nr. XI–1480);
9. LR Civilinis kodeksas, Žin. (2000, Nr. VIII–1864);

10. LR Civilinio proceso kodeksas, Žin. (2002, Nr. 36–1340);
11. LR Teisėkūros pagrindų įstatymas, Žin. (2012, Nr. XI–2220);
12. LR Teismų įstatymas, Žin. (1994, Nr. 46–851);
13. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, 2012/C 326/01;
14. The Children and Parents Code (Nr. 1949:381);
15. The Enforcement Code (Nr.1981:774), 1 straipsnis.

Teismų praktika

16. D. p. valstybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2015, Nr. 2K-7-205-222);
17. D. G. p. valstybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2011, Nr. 2K-636);
18. E. B. p. Valstybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2012, Nr. 2K-108);
19. E. P. p. V. M., Vilniaus miesto apylinkės teismas (2018, Nr. E2YT-18219-566);
20. E. S. p. Valstybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2016, Nr. 2K-466-489);
21. J. S. p. Valstybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2014, 2K-69);
22. J. V. p. valstybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2008, Nr. 2K-291);
23. LR Konstitucinio Teismo nutarimas (1997 11 13, Nr. 6/97);
24. LR Konstitucinio Teismo nutarimas (2009 06 08, Nr. 34/2008-36/2008-40/2008-1/2009-4/2009-5/2009-6/2009-7/2009-9/2009-12/2009-13/2009-14/2009-17/2009-18/2009-19/2009-20/2009-22/2009);
25. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos (1993-2009), (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010);
26. R. J. p. Valstybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2013, Nr. 2K-3);
27. S. R. p. Valstybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2012, Nr. 2K-219);
28. T. D. ir K. B. p. A. S., Klaipėdos apygardos teismas (2023, Nr. 2S-374-730);
29. Valstybė p. A. Ž., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2016, Nr. 2K-19-696);
30. Valstybė p. G. Š., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2009, Nr. 2K-47);
31. Valstybė p. J. M., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2016, Nr. 2K-285-222);
32. Valstybė p. P. G., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2016, Nr. 2K-249-895);
33. Valstybė p. R. Ž., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2019, Nr. 2K-228-788);
34. Valstybė p. Ž. A., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2015, Nr. 2K-327-303);
35. V. A. p. valstybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2012, 2K-36);
36. V. B. p. T. U., Šiaulių apygardos teismas (2019, Nr. 2S-260-357);
37. V. Š. p. Valstybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2013, Nr. 2K-131);
38. V. T. p. Valstybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2005, Nr. 2K- 577);
39. Ž. C. p. Valstybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2017, Nr. 2K-350-693).

Specialioji literatūra/Special literature

40. Abramavičius A., M. Aidukas ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis (213-330 straipsniai) (Registrų centras, 2010);
41. Atour R., The offence of abandon of marital and family obligations on payment of alimony and alike (Financial abandon of family) (2017),
42. Bengoetxea J., Ultima Ratio and the Judicial Application of Law (2013),

43. Bielinis A., Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė (2007), <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/2007-3-bielinis.pdf>;
44. Csonka P., Oliver Landwehr, 10 Years after Lisbon – How “Lisbonised” is the Substantive Criminal Law in the EU? (2020 02 18), <https://eucrim.eu/articles/10-years-after-lisbon-how-lisbonised-is-the-substantive-criminal-law-in-the-eu/>;
45. Čaplinskas A., Antanas Dapšys, Jonas Misiūnas, Vladislavas Poškevičius, Kriminalinių bausmių sistemos daroma ir sankcijų optimizavimas kaip baudžiamosios politikos veiksmingumo prielaidos, (2000),
46. Dambrauskienė A., Ultima ratio principo samprata (2015),
47. de Vries Max, Johannes Bijlsma, The Elusive concept of dangerousness: the state of the art in criminal legal theory and the necessity of further research (2022),
48. Drakšas R., Numatytų nepilnamečiams baudžiamųjų teisinių sankcijų paskirtis (2006), <http://draksas.lt/wp-content/uploads/2016/06/document-2.pdf>;
49. Fedosiuk O., Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija (2016), <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/32524>,
50. Fedosiuk O., Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė (2012), <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/57> ;
51. Fedosiuk O., Neformalus baudžiamojo įstatymo taikymas: poreikis, ribos, doktrinos (2014), <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4018>;
52. Ginter J., Criminal liability of legal persons in Estonia (2009),
53. Gramckow, H. Good practices for monitoring the effectiveness of enforcement actions and assessing the performance of bailiffs (2014), <https://www.ebrd.com/downloads/research/law/lit14eg.pdf>;
54. <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Sweden-Property.pdf>;
55. <https://core.ac.uk/download/pdf/159571695.pdf>;
56. <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367185457520/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>;
57. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2213166;
58. https://www.juridicainternacional.eu/article_full.php?uri=2009_XVI_151_criminal-liability-of-legal-persons-in-estonia;
59. <https://www.lituanistika.lt/content/64845>;
60. https://www.researchgate.net/publication/319902987_Comparative_study_The_offence_of_abandon_of_marital_and_family_obligations_on_payment_of_alimony_and_alike_Financial_abandon_of_family_A_Comparative_study;
61. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/0731129X.2022.2102837?needAccess=true>;
62. Jänterä-Jareborg, M. Brattström, K. Walleng, National report: Sweden (2018),
63. Jareborg N., Criminalisation as a last resort (ultima ratio) (2005),
64. Kaiafa-Gbandi M., The Importance of Core Principles of Substantive Criminal Law for a European Criminal Policy Respecting Fundamental Rights and the Rule of Law (2011), https://www.researchgate.net/publication/263219664_The_Importance_of_Core_Principles_of_Substantive_Criminal_Law_for_a_European_Criminal_Policy_Respecting_Fundamental_Rights_and_the_Rule_of_Law;

65. Karsai K., *Ultima ratio and subsidiarity in the European Criminal law* (2013), <http://real.mtak.hu/93372/>;
66. Ligeikaitė I., *Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos* (2003),
67. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3359>;
68. Limantė A., *Teisėkūros tobulinimo keliu: teisės aktų vertinimas, jo rūšys bei plėtotė* (2017), <https://teise.org/wp-content/uploads/2017/12/Limante-2017-2.pdf>,
69. Melander S., *Ultima ratio in European criminal law* (2013),
70. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/euclr3&div=5&id=&page=>;
71. Pakštaitis L., *Piktnaudžiavimo kriminalizavimo vertinimo bei normos tobulinimo problemos* (2006), <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2852>;
72. Piesliakas V., *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*, (Vilnius: Justitia, 2009);
73. Pranka D., *Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje* (2012.) <https://repository.mruni.eu/handle/007/15968>;
74. Pranka D., V. Gelžinytė, *Baudos bausmės keitimo į kitas bausmes tvarka ir jos tobulinimo galimybės* (2018), <https://teise.org/wp-content/uploads/2019/01/Baudos-kaip-kriminalins-....pdf>;
75. Sakalauskas, G. Bikelis, V. Kalpokas, A. Pocienė, *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai* (2012), <https://teise.org/wp-content/uploads/2012/10/Baudziamoji-politika-Lietuvoje.pdf>;
76. Stauskienė E., *Teisinė vykdymo proceso prigimtis* (2007),
77. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2777>
78. Štarienė L., *Teisės į teisingą teismą, įtvirtintos Europos Žmogaus Teisių Konvencijos 6 str., pobūdis, vieta ir apsaugos lygis kitų Konvencijos teisių požiūriu* (2006),
79. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367155484329/J.04~2006~1367155484329.pdf>;
80. Šulija G., V. Šulija, *Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje*, (2003), <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3427>;
81. Švedas G., *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje: monografija* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006);
82. Švedas G., *Bausmių vykdymo teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: VI Registrų centras, 2013);
83. Švedas ir kt., *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 1 knyga* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019);
84. Švedas G., *Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika* (2012),
85. https://www.researchgate.net/publication/330723706_Veikos_kriminalizavimo_kriterijai_teorija_ir_praktika/fulltext/5c51136c458515a4c74981ad/Veikos-kriminalizavimo-kriterijai-teorija-ir-praktika.pdf;
86. Vaišvila A., *Teisės teorija*, (Vilnius: Justitia, 2004);
87. Veršekys, P. *Nullum crimen sine lege principo ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacijos problema* (2012), <https://www.lituanistika.lt/content/48914>;
88. Van Kempen P. H., M. Jendly, *Overuse in the criminal justice system on criminalization, prosecution and imprisonment* (2019), <https://www.cambridge.org/core/books/overuse-in-the-criminal-justice-system/CE40FA7CCFCAB9360238C8EB1605D2D7>;
89. Žolynas M., *Vykdymo procesas - civilinio proceso stadija ar savarankiškas procesas?* (2007), <https://www.lituanistika.lt/content/17922>

Internetiniai šaltiniai/Internet sources

90. 2023 metų statistikos ataskaitos, <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/4641>,
91. Baudžiamoji teisė, <https://www.vle.lt/straipsnis/baudziamoji-teise/>;
92. Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje,
93. <https://www.ird.lt/lt/reports?year=2022&period=1-9&group=163>;
94. Europe: Crime Index by Country 2023,
95. https://www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp?title=2023&region=150 ;
96. Kaip užtikrinti teismo sprendimo vykdymą? Švedija
97. https://e-justice.europa.eu/52/LT/how_to_enforce_a_court_decision?SWEDEN&member=1;
98. Statistikos ataskaitos,
99. <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>,
100. Teismų praktikos paieška Lietuvos Apeliaciniame teisme,
101. <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20&item=results&Teismas=10&Tipas=5&PaminetasAktas=66150&hPA=66150&Straipsnis=245&PaminetasAktasKur=16&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>,
102. Teismų praktikos paieška Lietuvos Aukščiausiajame Teisme,
103. <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20&item=results&Teismas=1&Tipas=5&PaminetasAktas=66150&hPA=66150&Straipsnis=245&PaminetasAktasKur=16&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>,
104. Teismų praktikos paieška apygardų teismuose,
105. <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20&item=results&Teismas=3000&Tipas=5&PaminetasAktas=66150&hPA=66150&Straipsnis=245&PaminetasAktasKur=16&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>,
106. Teismų praktikos paieška apylinkės teismuose,
107. <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?Id=20&item=results&Teismas=3000&Tipas=5&PaminetasAktas=66150&hPA=66150&Straipsnis=245&PaminetasAktasKur=16&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>.

SUMMARY

DOES CRIMINAL LIABILITY ESTABLISHED IN ARTICLE 245 OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA CORRESPOND TO THE PRINCIPLE OF *ULTIMA RATIO*?

Criminal law is a measure of last resort, therefore, a person can be prosecuted only in cases where the measures of other branches of law are ineffective. The issue of compliance of various

articles of the Criminal Code of the Republic of Lithuania with the principle of ultima ratio has been examined for several years. One of such articles is Article 245 of the Criminal Code of Republic of Lithuania, "Non-execution of a court decision that is not related to punishment". On the one hand, non-execution of court decisions causes damage to individuals, society and the state. On the other hand, criminalization of such acts might not achieve the goal of criminal law to ensure that potential offenders do not commit criminal acts. The wording of Article 245 of the Criminal Code of Republic of Lithuania is quite abstract, and more detailed signs of application are revealed in the practice of the Supreme Court of Lithuania. After analyzing the criminal laws of the member states of the European Union referred to in the article, it was found that they state that a person cannot be found guilty not for non-execution of all court decisions: in some countries, the interests of family members are protected, in others, the interests of the debtor, etc. Meanwhile, in the Republic of Lithuania, in this case, this criminal act is not of a high degree of danger, but it is dangerous in itself, because a person commits such a criminal offense by acting with direct intent. Attention should be drawn to the fact that enforcement measures established in the Civil Procedure Code of the Republic of Lithuania are often sufficient for the execution of a court decision that is not related to punishment. Based on the information presented in the article, it is believed that the composition of Article 245 of the Criminal Code of Republic of Lithuania should be adjusted, including the signs of malice and non-implementation of civil process measures two or more times. Also, taking into account the criminal laws of the discussed European Union member states, it is recommended to indicate which court decisions may lead to criminal liability, for example, those related to children, spouses, parents and persons affected by violence, and to establish criminal liability for criminal acts enshrined in Article 245 of the Criminal Code of Republic of Lithuania also for legal persons.

KEY WORDS

Ultima ratio, Article 245 of the Criminal code of the Republic of Lithuania, court decision